

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. V св. 5-6

БЕОГРАД 1954

С А Д Р Ж А Ј

	Страна
1. А. Белић: О упрошћавању поделе на слоге	151
2. М. Стевановић: Напоредна употреба инфинитива и презента са свезицом да	165
3. Др. Милка Ивић: Узрочне конструкције с предлозима због, од, из у савременом књижевном језику	186
4. А. Панов: Из термилошке биљезнице	195
5. М. С. М.: Бундева, тиква, дулек и др.	200
6. М. Ајановић: „Независно“ сложене реченице и однос простих реченица у њима	206
7. Језичке поуке	

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Научна Књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1954

Штампарија и књиговезница Српске академије наука, Космајска бр. 28

ИЗ ТЕРМИНОЛОШКЕ БИЉЕЖНИЦЕ

На једном од посљедњих свјетских конгреса ботаничара покренуто је питање националних ботаничких терминологија. Не мислим овдје на научну (латинску) ботаничку номенклатуру, о којој се обавезно дискутује на сваком интернационалном ботаничком конгресу и којој је на посљедњем конгресу (Стокхолм, 1950) посвећено ништа мање него 11½ дана непрекидног рада специјалне терминолошке секције. Оригинални стенографски извјештај са конгреса доноси нам на 255 стр. дискусију поводом разних сугестија и предлога, из те секције. У тим дискусијама пречишћена су и многа филолошка питања, напр., однос класичног латинског језика и вулгате пошто су обоје оставили свој траг на нашој интернационалној номенклатури.

Разумљиво је да су у тим стварима консултовани филолози, тако да посљедњи „Rules and Regulations Governing International Botanical Nomenclature“ претставља и с те стране један дотјерани и свестрано стручни елаборат.

Међутим у овом случају не мислим на интернационалну номенклатуру, него на мишљења појединих чланова Конгреса која се односе на изградњу, сређивање, уједначење и стабилизацију националних терминологија и номенклатура. Према мишљењу тих диспутаната било би могуће (а у том случају, заиста, и корисно) дирижирати и пратити развитак националних номенклатура из једног ширег интернационалног форума или бар прописати за тај развитак извјесне смјернице на бази принципа који важе за међународну научну номенклатуру. Таквих предлога било је и на Кембричком и на Амстердамском конгресу који су претходили Стокхолмском. Истина, ни један се предлог није искристалисао у облику који би могао бити платформа за

такав рад, за такву ингеренцију интернационалних форума у чисто националним, уско и специфички националним питањима, јер коначно се тај проблем није ни постављао као захтјев, као императив. Сасвим летимице и узгред провијавала је кроз поједине дискусије жеља да се оквири ужих и ширих таксономичних јединица пренесу из интернационалне латинске номенклатуре у националне, и тим самим већ би био учињен корак ка унификацији темељних принципа на којима би се те научне ботаничке терминологије развијале у живом језику овог или оног народа.

Шта се подразумева под „једнаком оквирном ширином“ породице, рода, врсте или било које друге ботаничке таксономичке јединице?

Већ сам у једној ранијој notiци напоменуо да се ти оквири код разних народа, тј. у разним језицима, не подударaju. За старе Римљане — а према томе и за класичну номенклатуру „ива“ и „врба“ су припадници једног те истог рода *Salix*, али наш народ то „осјећа“ као двије различите биљке и различито их зове. Некад се ти оквири потпуно подударaju у свим европским језицима: ријечи „бијела јоха“, „црна јоха“, „планинска јоха“ грађене су исто тако као и у латинском језику путем додавања придјева називу рода *Alnus*. С друге стране наш црни граб и обични граб припадају двама различитим родовима према латинској номенклатури. Исти је случај са бијелим и црним шљезом.

Ако упоредимо српскохрватски језик са другим живим језицима, видимо да је наш народни језик осјетљивији, нијансиранији, више истанчан и више издиференциран у погледу терминологије, номенклатуре него њемачки, па и сам латински. „Богат“, обогаћен кроз саму своју природну еволуцију, а не накнадно, вјештачки, сложеницама и кованицама, језик ствара себи посебну, самосталну ријеч за сваки појам, тј. и тамо гдје се други језици задовољавају са додатком придјева.

Да ли то богатство некад и смета, то, свакако, спада у другу природу расправа. Можда је појмовна и стручна оријентација лакша код народа који оперишу са малим бројем основних ширих појмова од којих они додатком разних

придјева стварају мноштво ужих — потребних им — појмова. За њемачки народ су „буква“ и „граб“ припадници једног ширег, посве одређеног, појма „Buche“, а да би се та два. *ужа* појма издиференцирала, узимају се придјеви Rot(-buche) и Wiess(-buche), онако исто као што се то ради и за храст (Stieleiche, Traubeneiche, Cereiche итд). Чак ни диференцијација Fichte и Tanne није код Нијемаца изворна, исконска, него је продукат вјештачког развитака и усавршавања научне ботаничке и шумарске терминологије. Али виртенбершки сељак без разлике каже Tanne и за јелу и за смрчу. То не значи да он не осјећа ту разлику — осјећа је исто тако добро као и наш горштак. Али коси се то са логиком његовог језика да „без потребе“ (тако му се то сигурно чини) ствара посебан „шири“ појам „јела“, а посебан опет „шири“ појам „смрча“, кад је много једноставније додати *јединственом* ширем појму додатак Wiess- или Rot-, већ према томе о којој се врсти ради. Колико је то далеко од логике нашег језика, колико је то далеко од осећања нашег сељака, који се чуди кад га питају „какав је то храст?“ (ако то није храст, него цер). Та истанчаност у осећају природе иде још даље у шумадијског сељака, који се никад не збунује и увијек разликује да ли се ради о „храстовини“, „граничевини“ или „церовини“. А да ли има још један народ који скоро за сваку врсту бора има свој посебни народни назив, народни у правом смислу, јер му није сугерисан ни с чије стране, него је никао спонтано у њедрима његовог осећаја и говора.

Мислим да је то добра и корисна особина — тај осећај, тај нагон за што ширим појмовима (а према томе и језичком диференцијацијом, посматрано и са гледишта изградње наше терминологије.

Треба разликовати истинско, право „богатство“ језика од облика провинцијализма у њему. У првом случају имамо диференцијацију појмова, а с тим и диференцијацију ријечи на цијелом, ширем језичком подручју, тако да свако појмовно нијансирање буде праћено новом, спонтано насталом, ријечи. У другом случају један те исти појам обиљежен је са неколико ријечи од којих се једна упо-

требљава у једном крају, друга у другом, трећа у трећем. Тога има у свим језицима, има га и у нашем, иако мање него у другим језицима, који се само зато чине монолитнијим и више изједначеним од нашег, што је код њих већ извршена селекција свих тих провинцијализама; одређено им је мјесто и улога у стварању јединствене националне терминологије или су једноставно напуштени као непотребни, као баласт. Морамо и ми поћи тим путем и ничим нећемо моћи правдати, ако за један те исти појам, напр., *Jupirepus communis* задржимо сва 4 народна назива: клека, вења, боровица и смрека, од којих је сваки, строго узевши, и у извјесном смислу провинцијализам, који су сви потпуно идентични по своме значењу (без икакве нове, посебне нијансе) и који се често узајамно искључују, јер су хомонимни са другим појмовима устаљеним у народном и књижевном језику.

Неоспорно је тежак и прилично незахвалан задатак сређивања националних терминологија, па можда баш из тих тешкоћа (осећају их итекако и други народи!) и извире помисао о могућностима поједностављења, убрзања тог задатка путем рецепције извјесних принципа којима се служе интернационалне терминологије.

Посматрајући ствар кроз призму како сам то горе фрагментарно изнио, не верујем да би то било могуће и корисно. И сувише су различити путеви којим смо кренули, и којим се крећу и даље развијају поједини европски језици; и сувише је разнолик карактер, структура и дух појединих језика. Националне терминологије треба да су од почетка до краја прилагођене тој структури, том духу. Путеви њиховог развитка ни у ком случају не морају се подударати са развојном линијом интернационалне номенклатуре. Ни у чему, па ни у одређивању, фиксирању „ширине“ појмова, што би наводно значило први корак к покушају универзалног изједначења темељних принципа изградње националних терминологија.

Доследно провођење тих принципа значило би надаље сиромашење оних језика у којима је диференцирање појмова (а с њима и ријечи) проведено до краја; значило би си-

ромашење њихових терминологија које имају све услове да буду исто тако богате и изнијансиране као и језици чији су оне саставни дио. Драстично приказано ово би значило да би и ми морали тежити за изједначењем појмова: „смрча“ и „јела“, „буква“ и „граб“, ограничивши се на придјеве „бијели“ — „црвени“, који би се додавали једном (по вољи изабраном) термину. Такав би термин као заједнички за све врсте бора свакако елиминисао из нашег књижевног језика и молику и мимику и многе друге које је створио сам народ и од којих народ неће одустати, макар и кренуло стварање наших научних терминологија једним неприродним, ненародним правцем.

А. Панов